

Why No Matza on Erev Pesach? Unbridled Enthusiasm for Crunch Time

Shlomo Zuckier

איסור אכילת מצה בערב פסח בגמרא

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צט עמוד ב

משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחו.

2. תוספות מסכת פסחים דף צט עמוד ב

לא יאכל אדם - פירוש אפילו התפלל ומשום מצה כדאמרינן בגמ' דבלא התפלל תפלת מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור כדתנן בפ"ק דשבת (ד' ט:): וא"ת ומה לא יאכל אי מצה אפילו קודם נמי אסור כדאמרינן בירושלמי כל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי במיני תרגימא הא אמר בגמרא (ד' קז:): אבל מטבל הוא במיני תרגימא וי"ל דאיירי במצה עשירה דלא אסר בירושלמי אלא במצה הראויה לצאת בה חובתו ואוכלה קודם זמנה אבל מצה עשירה שריא וכן היה נוהג ר"ת.

3. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק י הלכה א

מתני' ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין ואפילו מן התמחו: גמ' מתניתא דר' יודה דתני ערב שבת מן המנחה ולמעלן לא יטעום אדם כלום עד שתחשך כדי שיכנס לשבת בתאווה דברי ר' יודה ר' יוסה אומר אוכל והולך [דף סח עמוד ב] עד שעה שהוא משלים. מפסיקין לשבת דברי ר' יודה ר' יוסה אומר אין מפסיקין מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי בן חלפתא שהיו מסובין בערב שבת בעכו וקדשה עליהן השבת אמר לו ר' שמעון בן גמליאל לרבי יוסי בן חלפתא רצונך שנפסוק לשבת. אמר לו כל יום היית מחבב דברי לפני רבי יהודה ועכשיו את מחבב דברי ר' יהודה בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. אמר לו אם כן לא נפסוק שלא תיקבע הלכה בישראל כר' יהודה. לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי. ר' יהודה בשם שמואל ז"ל דברי ר' יהודה ור' יוסה אבל דברי חכמים פורש מפה ומקדש. מהו לכול מיני כיסנים מהו לכול מיני תרגימא. ר' יודן נשייא סחה וצחא שאל לר' מנא בגין דאתא צחי מהו נישתי. א"ל תני ר' חייא אסור לאדם לטעום כלום עד שתחשך.

א"ר לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה. תני ר' יודה בן בתירה אומר בין חמץ בין מצה אסור רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי רבי לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה מן הדא דר' לוי ולא חמץ מן הדא דר' יודה בן בתירה ור' תלמידי דר' יודה בן בתירה הוה. לא תלמידיה דר' יעקב בן קודשיי הוה. אלא בגין דהוה בכור. אמר רב מנא רב יונה אבא הוה בכור והוה אכיל. אמר רב תנחומא לא מן הדא אלא מן הדא ר' איסתניס הוה כד אכיל ביממא לא הוה אכיל ברמשא ולמה לא הוה אכיל הכא ביממא כדי שיכנס לשבת בתאווה.

סיבת האיסור

4. ספר הלכות גדולות סימן יא - הלכות פסח פרק כל שעה עמוד קעו

[פסק] (ירושלמי רפ"י) ואסיר למיכל מצה מבעוד יום מקמי דליקדיש ואומר הגדה והלל, שנאמר (שמות יב, יח) בערב תאכלו מצות, כדי שיהא חביב עליו, משל לארוס שבא על ארוסתו בבית חמיו.

5. ספר הרוקח הלכות פסח סימן רפ

במנהגים של רבי שלמה מצאתי הוקשו מצה לפסח בפ' בתרא דפסחים צלי אש ומצות מה עשיית פסח מז' ומחצה אף עשיית המצה כן ואכילת מצה הוקש לאכילת פסח דאמר רבא אכל מצה ולא חרוסת לר' אליעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו. ואסור לאכול מצה בערב הפסח דכתיב בערב תאכלו מצות:

6. פרי חדש אורח חיים סימן תעא סעיף ב

מותר לאכול מצה עשירה. כתב הב"ח בכאן [ד"ה ומ"ש ומהו] דמצה עשירה שנילושה בשמן ויין ודבש שיש בה גם כן מים שבא לידי חימוץ, כיון דמצה היא יוצא בה ידי חובתו דיעבד, דהא דתניא בפרק כל שעה [פסחים לו, א] ר' עקיבא אומר מה תלמוד לומר לחם עוני [דברים טז, ג] פרט לעיסה שנילושה בשמן, היינו דוקא כשאין בו מים דכיון דאינו בא לידי חימוץ אינו יוצא בה ידי חובת מצה, ע"כ. ולא נהירא, דאם כן לחם עוני למאי אתא אלא כל מצה עשירה ממעיט מיניה, ומה לי שאין בה מים או שיש בה מים אטו המים במצה עשירה עבדי לה עניה, והרמב"ם [חמץ ומצה ו, ה] לא כתב כן אלא בשאר מי פירות, וכבר נתבארו פרטים הללו בארוכה בסימן תס"ב [אות א] בסייעתא דשמיא, יע"ש. ולפי מה שהעליתי לשם [ד"ה אלא] דאף בשאר מי פירות בכל גוונא ואף עם מים מקרי מצה עשירה ולא נפיק ידי חובתו, מעתה מותרת לאוכלה מקמי שעה עשירית וכמו שכתב המחבר, ודוק: כתב הרמב"ם בפרק ו' [שם הלכה יב] שמי שאכל מצה בערב פסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו, וכתב הר"ן ריש פרק ד' דכתובות [טז, ב ד"ה והמוציא] שכן נראה מהערך [ערך מרד] ושלפי דבריהם יש בזה חומר דברי סופרים יותר מדברי תורה. ויש סמך לפירושה מהא דאמרינן בפרק ג' דתענית [כד, ב] ההוא גברא דאחיב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל כותית נגדיה רבא ומית, וכנראה דלהריב"ש בתשובה סימן צ' אישתמיטיה זה, שהרי כתב שאין בשום מקום בעובר על דברי

חכמים מכין אותו עד שתצא נפשו, ולא זכר שהרמב"ם סבור כן. מכל מקום אין דברי הרב ז"ל נכונים בכאן אלא כדעת הריב"ש, וכמו שהזכיר הר"ן [שם] בשם הר"ם הלוי שמכין אותו באומד ולהקל ממלקות של תורה, ונראין דבריו, ומיהו ודאי מכת מרדות שהיא על עבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו דברי חכמים, עכ"ל הר"ן. וכן דעת רש"י שכתב בסוף חולין [קמא, ב ד"ה מכת] מכת מרדות רידיי בתוכחה שלא ירגיל בזה ואין לה קיצבה אלא עד שיקבל עליו, ע"כ. ומשמע שאם כבר עבר מכין אותו לפי אומד בית דין ולפי חומר העבירה. ודעת התוספות לפי מה שכתב הריב"ש בשם, שאף במכת מרדות מספר המכות הם כשל תורה אלא שאינן חזקות כמותן, ויש לזה סמך בפרק קמא דקידושין דף כ"ח [ע"א] הקורא לחבירו ממזר סופג את הארבעים. אבל רש"י אף על פי שפירש שם [ד"ה סופג] דהוי קנסא מכת מרדות, בפרק רבן גמליאל [יבמות נב, א ד"ה והתניא] אהא דאמרין התם והא תניא לוקה ומשני מכת מרדות מדרבנן, פירש והא תניא לוקה ואין מלקות ארבעים אלא על דברי תורה, וקמשני האי לוקה לאו מלקות ארבעים הוא אלא מכת מרדות מכת רידיי מדרבנן. וההיא דממזר שניא דלפי שהוא אומר שחבירו עבר בלאו לפיכך סופג את הארבעים כדין עובר בלאו, אי נמי שאני התם דהכי אתמר בהדיא, אבל סתם מכת מרדות שבש"ס הוא לפי ראות בית דין, וכן עיקר כדעת רש"י והר"ן ז"ל, ועיין לקמן בסימן תצ"ה סוף סעיף ב' [בפרי חדש]: כתב הרוקח בסימן ר"ף דאסור לאכול מצה בערב פסח דכתיב [שמות יב, יח] בערב תאכלו מצות, ע"כ. משמע דסבירא ליה דאסור מדאורייתא דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה וכההיא דאמרין בסוף פרק כל שעה ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה אין ביום לא, וליתא, דהתם מייתר קרא אבל הכא דרשינן ליה לקובעו חובה לזמן הזה או לטמא ושהיה בדרך רחוקה כדאיתא בפרק כל שעה [שם כח, ב] ובסוף פרק ערבי פסחים [קכ, א], וכן בירושלמי דריש פרק ערבי פסחים [פ"י הלכה א] לא הוזכרה דרשה זו, וכן כתב הרמב"ם [שם] שאין איסור אכילת מצה בערב פסח אלא מדברי סופרים, ולכן עיקר דהרוקח מנפשיה אסמכיה אקרא, ודוק: ומה שכתב ויש מחמירין שלא לפרר. עיין לקמן במה שכתבתי בסוף סימן תר"ב בסייעתא דשמיא: ומה שכתב אינה נקראת מצה עשירה. עיין מה שכתבתי בשם הראב"ד [חמץ ומצה ו, ה] בסוף סימן תנ"ה:

7. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה יב

אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח כדי שיהיה הכר לאכילתה בערב, ומי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו, וכן אסור לאכול ערב הפסח מקודם המנחה כמעט, כדי שיכנס לאכילת מצה בתאווה, אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות ולא ימלא כריסו מהן, וחכמים הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב הפסח כדי לאכול מצה בתאווה ויהיו מצוות חביבין עליו, אבל בשאר ערבי ימים טובים אוכל והולך עד שתחשך.

8. בית הבחירה (מאירי) מסכת פסחים דף יג עמוד א

ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבעירין את הכל מלפני השבת... והוא ששינונו בפרק שלישי מ"ט א' מבעירין את הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר ובשבת יאכל מצה אף בשחרית שלא אמרו כבא על ארוסתו בבית חמיו וכו' אלא אחר איסור חמץ או שמא במצה עשירה שאין בה תורת מצה וחכמים אומרים בזמנם ור"ל בין תרומה בין חולין... זהו עיקר פסק שמועה זו ומ"מ יש פוסקים שמבעירין את הכל מלפני השבת בין חולין בין תרומה ובלא שום שיור ואוכל מצה בשבת ולא נאמר לדעתם בתלמוד המערב כל האוכל מצה בערב הפסח כבועל ארוסתו בבית חמיו אלא משהגיע איסור חמץ ר"ל משש שעות ולמעלה שמשם ואילך היא כעין ארוסה ונסעדים בכך במה שאמרו בתוספתא ואופה מצה בערב שבת והם מפרשים אופה לאכול ממנה לילה ושחרית של מחרתו ומ"מ אנו מפרשים בה כדי שלא יבא להקדים לאפותה במוצאי שבת בין השמשות וכדרך שאמרו בכתובות גזרה שמא ישחוט בן עוף אבל מ"מ לדעתנו אכילת מצה בכל היום מכוער הדבר שמשום תיאבון נאמרה וכל שמלא כרסו ממנה פרח תיאבון ומנהגנו לבער את הכל מלפני השבת אף החולין אלא שמשיירין את הצריך לשתי סעודות בצמצום ואם הותר מבערו אם שיאכיל לבהמה ולחיה קודם איסור הנאתו אם שיפרר וזורה לרוח:

זמן האיסור

9. ר"ף מסכת פסחים פרק ג - אלו עוברין דף טו עמוד ב [בדפי הר"ף]

מתני' [דף מ"ט ע"א] ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבעירין את הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר וחכ"א בזמנו ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן: גמ' תניא א"ר אלעזר בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל ארבעה [דף טז עמוד א] עשר להיות בשבת ובא זונן ממונה של בית רבן גמליאל ואמר הגיע זמן לבער את החמץ והלכתי אחר אבא ובערנו את החמץ וקיימא לן כר' אלעזר בר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא דהלכתא כוותיה: ירושלמי א"ר לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה:

10. המאור הקטן מסכת פסחים דף טו עמוד ב [בדפי הר"ף]

ואף על גב דגרסינן בירושלמי האוכל מצה בערב הפסח כבועל ארוסתו בבית חמיו ה"מ משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר ודיקא נמי דמדמי ליה לארוסה זה הוא טעמו של רבי מאיר דאמר מבעירין את הכל מלפני השבת וחכמים אומרים בזמנן רבנן לטעמייהו דסבירא להו בביעור חמץ מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ואין בזה אב מלאכה שידחה שבת ומשום מצות השבת שאור שהיא בזמנה התיירו לו אף בשבת להיות מפרר וזורה לרוח ומטיל לים בין בחולין בין בתרומה ובלבד שלא יעבירו ברשות הרבים

11. מלחמת ה' מסכת פסחים דף טו עמוד ב [בדפי הר"ף]

[דף טו עמוד ב] ועוד מתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבעירין את הכל מלפני שבת וכו' בין תרומה בין חולין ואפשר לו לסעוד בשבת מן המצה ואף על גב דגרסי' בירושלמי האוכל מצה בע"פ כבועל ארוסתו בבית חמיו ה"מ מו' שעות ולמעלה אבל עד ו' מותר ודיקא נמי דמדמי לה לארוסה:

אמר הכותב על דבר זה חזרתי כאן לכתוב הירושלמי כמו שהוא בגמ' שלנו וכן גורסין שם א"ר לוי האוכל מצה וכו' תני רבי יהודה בן בתירא אומר בין חמץ בין מצה אסור פירוש משום דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ומכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית לקמן בגמ' רבי' סימון בשם ריב"ל אמר רבי לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה לא מצה מן הדא דר' לוי ולא חמץ מן הדא דר' ב"ב ומקשי רבי תלמידיה דר' ב"ב הוא ולא תלמידיה דרבי יעקב בר קורשיפי והדבר ידוע שחלוקין עליו חביריו על ר"י ב"ב וליכא דחייש ליה אלא תלמידיו שחוששין לדבריו ומתרץ אלא דהוה בכור פ' והבכורות מתענין בע"פ מנהג במסכת סופרים א"ר יונה אבא הוה בכור ולא הוה אכיל א"ר תנחומא לא מן הדא אלא מן הדא דרבי אסטניס הוה כד הוה אכיל ביממא לא הוה אכיל ברמשא ולמה לא הוה אכיל ביממא כדי שיכנס למצה בתאווה זו היא גמרא ירושלמית ואתה למד ממנה שכל היום אסור לאכול מצה כדקתני עלה בבן בתירא בין בחמץ בין במצה אסור שפירושו אסור כל היום דכן הוא ודאי מדלא קאמר בהדיא משש שעות ולמעלה לפיכך היה אומר על רבי שהיה מתענה בע"פ שלא היה אוכל מצה מן דרבי לוי ורבינו הגדול ז"ל רמז לנו כן לפיכך כתב הירושלמי הזה בכאן לומר שאם בא לבער הכל בלא שיור לאכול הימנו והטעם לזה שכיון שביעור חמץ בלילה נעשית לו מצה כארוסה בבית חמיו:

12. חידושי הר"ן מסכת פסחים פרק ג - אלו עוברין [המתחיל בדף מב עמוד א]

[דף מט עמוד א] ו"ד שחל להיות בשבת וכו' פסק הרי"ף ז"ל כר"א בר צדוק דאמר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנו, ומיהו משיירין מזון שתי סעודות מלפני השבת, וכבר הארכתי בזה בפ"ק בס"ד, והרב אלפסי ז"ל הביא בהלכותיו מאי דגרסין בירושלמי א"ר לוי האוכל מצה בע"פ כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה, וכתב הר"ז ז"ל דה"מ משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר דבשעת איסור חמץ חיילי אירוסין דמצה, והרמב"ן ז"ל השיב בספר מלחמות ואמר דסוגיא ירושלמית מוכחא דכל היום כולו אסור, וכך היא, אמר' לוי האוכל מצה וכו' תני ר"י בן בתירא אומר בין חמץ בין מצה אסור פ' משום דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים ומכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית כדאיתא לקמן בפ' ערבי פסחים, ר' סימון בשם ריב"ל ר' לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה לא מצה מן הדא דר' לוי ולא חמץ מן הדא דר' ב"ב בתירא, (ותקשי) [ומקשי] ר' תלמידיה דר' ב"ב בתירא הוה ולא תלמידיה דר' יעקב בר קורשיפי כלומר והדבר ידוע שחלוקין עליו חביריו על ריב"ב וליכא דחייש ליה אלא תלמידיו שחוששין לדבריו, ומתרץ אלא דהוה בכור, פ' שנהגו הבכור' להתענות בע"פ כדאיתא במס' סופרים, אמר' מנא ר' יונה אבא הוה בכור והוה אכיל אמר' תנחומא לא מן הדא אלא מן הדא דר' אסטניס הוה כד הוה אכיל ביממא לא הוה אכיל ברמשא (ולמה) [ומ"ה] לא הוה אכיל ביממא כדי שיכנס למצה בתאווה, זו היא סוגיא ירושלמית (ומזה) [ואתה] למד ממנה שכל היום אסור לאכול מצה כדקתני עלה בבן בתירא בין חמץ בין מצה שפ' אסור כל היום, ולפי' היו אומרים על ר' שהיה מתענה בע"פ שלא היה אוכל מצה מדר' לוי, אלו דבריו ז"ל, ולדידי מיהא לא איריא דר' לוי ה"ק שהאוכל מצה בע"פ משעת איסור חמץ כבא על ארוסתו, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ולר"י בן בתירא שאסור לאכול חמץ כל היום אסור ג"כ לאכול מצה כל היום, ומ"ה הוה ס"ל התם דר' לא הוה אכיל חמץ כל היום מדר' בן בתירא, מצה נמי לא אכיל מדר' לוי, אבל לדידן דלא מתסר לן חמץ אלא מחצות ולמעלה מדאורייתא א"נ מסוף ארבע מדרבנן, אפשר דמצה נמי לא מיתסרא אלא מהאי זמנא ואילך.

13. רא"ש מסכת פסחים פרק ג סימן ז

ז ירושלמי (פ"י ה"א) ר' לוי אומר האוכל מצה בערב הפסח(ד) כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו(ה) בבית חמיו לוקה.(ו) ונראה דדוקא מזמן איסור חמץ ואילך:

14. קרבן נתנאל מסכת פסחים פרק ג סימן ז

[ד] כבא. וטעמא כי המצה יש לפניה ז' ברכות וברכת נישואין ג"כ יש לה ז' ברכות. מהר"ל וה"פ קידוש יש ג' ברכות של הכוס וקידוש ושהחיינו ועל כרפס שתיים על נט"י בזמניהם היה מברכים משום סרך תרומה ועל פרי האדמה. וברכת גאל ישראל ועל אכילת מצה. אבל נט"י וברכת המוציא לא חשיב דביום כשאוכל נמי מברך אלו שתי ברכות דלא כפי' מהר"ו סי' קצ"ג:

15. אורחות חיים חלק א הלכות חמץ ומצה

קיד. ואסרו חכמים לאכלה ערב הפסח מו' שעות ומעלה אבל קודם ו' מותר וכ"כ הר"ז ז"ל דאינו לוקה אלא מו' שעות ולמעלה. וי"א שאסור כל היום ו"ד והלילה עמו והאוכל מצה הראויה לצאת בה ערב הפסח לוקה מדרבנן כבועל ארוס' בבית חמיו אך מצה עשירה יכול לאכול כמו שכתבנו והאוכל לוקה פ' על שאינו מושל ברוחו עד עת ההיתר. ויש נותנין טעם למה המשילו אותו לבועל ארוסתו בבית חמיו לפי שמאחר שהתחיל לבער החמץ בלילה נעשית לו המצה כארוסה בבית חמיו וי"א טעם אחר לפי שכשמספר הברכות אשר יעשו לארוס' קודם שיאכלו מצה דבחתן יש ט' ברכו' ב"פ הגפן ואירוסין ב"פ הגפן ושש ברכות דנישואין וכן מברכין תשע ברכות קודם אכילת המצה ודוק ותשכח:

16. שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן רס

ובירושלמי (פסחים פ"י ה"א) אמרו שהאוכל מצה בע"פ הוא כבועל ארוסתו בבית חמיו ולוקה מכת מרדות והר"ף ז"ל הביאו ולא חלק. אבל הר"ז ז"ל או' שלא נאסר לאכול מצה אלא משעה שהחמץ אסור שאותה שעה המצה היא כמו ארוס' אבל בשעה שהחמץ מותר גם המצה מותרת. ולדברי האומר אסורה כל היום משום שנאמר לא תשחט על חמץ דם זבחי והי' מכשיר פסח שנשחט שחרית גם המצה אסור' כל היום. ולדברי האו' שאין פסח נשחט עד אחר חצו' אף המצה אינה נאסרת אלא לאחר חצות. והרמב"ן ז"ל הוכיח מהירושלמי שכל היום היא אסורה ויש מפקפקין בראייתו. ול"נ כדברי הר"ף והרמב"ן ז"ל המסייעו שכל היום היא אסור מע"ה עד הליל' ומצה זו הנאסרת לאו דוקא מצה המשומרת אלא כל מצה אסור אלא א"כ היא מצה עשירה כגון שלש אותה בשמן ודבש בלא מים כלל וכן אמרו כי רבינו תם ז"ל הי' נוהג ערב פסח לאכול מצה עשירה אחר שיצא מבית המרחץ וכשחל ע"פ בשבת הי' עושה בה סעודה שלישית:

17. הרב משה אהרן פרידמן, "איסור אכילת מצה בערב פסח", בית הלל תשס"ח, כח-לג, דף כט

והנה הגרי"ז מרייק מלשון המשנה [פסחים קד] "שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה", דליכא איסור לאכול מצה כליל י"ד. וקשה על שיטת המג"א. ויש לתרץ דהנה בהגדרת מחזור ויטרי מפרש שבכל הלילות, "בכל לילי שבת ויום טוב", וא"כ אין ראייה לליל י"ד. ואפשר דאדרבה יש ראייה מכאן לשיטת המג"א, שהרי למה הוצרך המחזור ויטרי לרחוק ולפרש שבכל הלילות היינו רק לילי שבת ויום טוב, ולמה לא פירש כפשוטו כל הלילות ממש. וע"כ צ"ל דהמחזור ויטרי סובר כהמג"א דיש כבר איסור אכילת מצה כליל י"ד, ולכן הוצרך לפרש בכל לילי שבת ויום טוב. אמנם אכתי יש להעיר דכשחל ערב פסח בשבת הרי יש איסור לאכול מצה, וא"כ איך אמרין **שבכל הלילות אנו** אוכלים חמץ ומצה, הא ליל שבת זה היה אסור במצה. ויש ליישב דיוק הגרי"ז דהכוונה למצה עשירה וכרומה, והיינו דקאי על סוג מצה דשרי לאכול בערב פסח. אבל זה רוחק, רכפשות כוונת המשנה חמץ ומצה היינו מצה שראוי לצאת בה ידי חובה.

הגדרת מצה

עי' תוס' ד"ה לא יאכל

18. הר"ן על הר"ף מסכת פסחים דף י עמוד א

נסתפק רש"י ז"ל בעיסה שלשו אותה בביצים אי הויה דינה כאילו נלושה במי פירות לפי שאנו רואין שהעיסה שנילושה בביצים היא יותר עבה משנילושה במים אבל רבינו תם ז"ל היה יודע היתר בדבר והיה מנהגו ערב הפסח לאכול אחר ד' שעות עיסה שלשו אותה בביצים דאע"ג דאמר' בירושלמי האוכל מצה בערב הפסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו ה"מ מצה הראויה לצאת בה ידי חובתו אבל זו מצה עשירה היא:

19. תוספות מסכת פסחים דף צט עמוד ב

סמוך למנחה לא יאכל - ואם תאמר והאמר בכל שעה (לעיל ד' מ). בציקות של נכרים ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה והכא אסר לאכול אפי' מבעוד יום וי"ל דבאותה הסעודה אדם נזהר ואינו אוכל כל שובעו כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל מבעוד יום אין אדם נזהר ואוכל כל שובעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שבע יותר כי יתברך המאכל במעיו והא דדייק רבא לקמן (ד' קז): דחמרא גריר דאי אמרת מיסעד סעיד בין הכוסות הללו אמאי ישתה אף על גב דבאותה סעודה נזהר מלאכול שובעו אבל בשתיה אי אפשר להזהר א"נ מבין ראשון לשני דאיכא אגדתא והלל דייק דמי לסעודה אחרת.

20. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעא

סעיף א אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אוכל מעט פירות או ירקות, אבל לא ימלא כריסו מהם, (ואם הוא איסטניס שאפילו אוכל מעט מזיק באכילתו הכל אסור) (רבינו ירוחם). ויין מעט לא ישתה, משום דמיסעד סעיד, אבל אם רצה לשתות יין הרבה, שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל.

סעיף ב וקודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה
הגה: אבל מצה שיוצאין בה בלילה, אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר (ר"ן פרק אלו עוברין בשם הרמב"ם והמגיד פ"ו). וקטן שאינו יודע מה שמספרין בלילה מיציאת מצרים, מותר להאכילו (ת"ה סימן ז' /קכ"ה/). ויש נוהגין שלא לאכול חזרת בערב פסח, כדי לאכול מרור לתיאבון (תא"ו נ"ה ח"ג), וכן ביום ראשון של פסח, כדי לאכל כליל שני לתיאבון. וכן נוהגין קצת למעט באכילת מצה ביום ראשון מהאי טעמא (כל בו). ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות, כדי לאכול החרוסת לתיאבון, ואין לחוש למנהג ההוא. ויש מחמירין שלא לפרר או לשבור המצות בערב פסח, שלא לבא לאכול מהם (מהר"ו), ואין לחוש גם לזה. מצה שנאפה כתקנה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן, אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכלה בערב פסח (מהר"ב).
סעיף ג אם התחיל לאכול קודם שעה עשירית ומשכה סעודתו עד הלילה, דינו כמו בשבתות ושאר ימים טובים שנתבאר סימן רע"א סעיף ו'. (ומצוה לרחוץ ולגלח בערב יום טוב וללבוש בגדים נאים כמו בשבת, ועיין לעיל סימן ר"ס ור"ס ב.)

21. מגן אברהם סימן תעא סק"ח

ח (פמ"ג) (מחה"ש) ונילושה ביין ושמן. אפילו נאפי' אח"כ שנית אבל מפוררת ונתבשלה מותר לאכול ומברך (במ"מ) דהוי מעש' קדירה ונימוח (מהר"ל) עמ"ש סי' קס"ח ס"י ותס"א ס"ד:

22. משנה ברורה סימן תעא סק"ח

(כ) אינה נקראת וכו' - דלא נתבטלה ממנה שם מצה ע"י זה ומ"מ לצאת בה ידי מצה בלילה אין כדאי לפי מה שנתבאר לעיל בסימן קס"ח במ"ב ס"ק נ"ט עיין שם[יח] וגם לחוש ליש מי שאומר דגם זה בכלל מצה עשירה וכ"ז בשלא בשלה אבל אם בשלה וכמו שנוהגין במדינותינו לעשות כדורים ממצה שקורין (קניידלעך) או מצה[יט] מבושלת[כ] בכלי ראשון מותר לאוכלה[כא] קודם שעה עשירית דזה בודאי לא מיקרי מצה וכדמבואר בסימן תס"א: